

שם, בגמ' אמר אבבי כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אם עביד מהני דאי ס"ד לא מהני אמאי לקי רבא אמר לא מהני מידי והאי דלקי משום דעבר דאמימרא דרחמנא הוא, ויש לעיין אם הלא מהני הוא דין חדש הנאמר בכל הלאוין שלא מהני המעשה או דמימרא דרבא הוא פשט במקראות דהיכא דכתיב לא תעביד היינו שלא מהני המעשה ולא משום האיסור הוא אלא דזהו ביאור בהמקרא, וכן מוכח מכל הסוגיא דלא מהני הוא פשט במקראות, אבל מקושית התוס' מצורם אוזן בכור ליתסר משמע דהוא דין חדש דלא מהני, דהנה ההיתר לא שייך למעשה האיסור ואין שייך דלא תעביד שמעשה האיסור יוכן שלא תהני ולא יהיה בו היתר אם לא דנימא דהוא דין חדש בלאוין שלא מהני ושייך זה גם על ההיתר הצדדי.

שו"ת חתם סופר חלק ד (אבן העזר ב) סימן סג

עשה שאני. אבל הסברא קשה מאוד וכי רבא מקרא מפיק לה דל"מ דנימא כי גלי קרא בל"ת אבל בעשה מהני הלא רבא מסברא קאמר דלא ליהני מעשי' הרעים ואבבי נמי דפליג היינו מההכרח שלו דלמה לקי אבל ל"ו הי' מודה מסברא לרבא וא"כ מה לי עשה או ל"ת וצ"ע.

שו"ת נודע ביהודה מהדורא קמא - אבן העזר סימן עז

שייך אין שליח לד"ע בחרם רגמ"ה ודימה זה למה שכתבו התוס' בתמורה לענין כל מילי דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני וכתבו התוס' דאם נשבע שלא לגרש אינו בכלל זה לפי שאינו דומה לאונס אבל כאן הוא בדה את האיסור וכו'. אני אומר אין דמיונו עולה יפה בשלמא דמה דעביד לא מהני זה חידוש ואין לך בו אלא חידושו ואמרינן דוקא דומיא דאונס אבל אין שליח לד"ע אדרבה עיקר שליחות

רמב"ם הלכות תמורה פרק ד הלכה יג

ואין מערימין על בהמת הקדש להקדיש עוברת קדושה אחרת אלא הרי הוא כקדושת אמו, שולדות הקדשים ממעי אמהם הם קדושים כמו שביארנו, והרי כל עובר מהן כקדושת אמו ואינו יכול לשנותו בבטן כדרך שעשה בבכור שהבכור ביציאתו הוא שמתקדש, אע"פ שכל חוקי התורה גזירות הם כמו שביארנו בסוף מעילה, ראוי להתבונן בהן וכל מה שאתה יכול ליתן לו טעם תן לו טעם, הרי אמרו חכמים הראשונים שהמלך שלמה הבין רוב הטעמים של כל חוקי התורה, יראה לי שזה שאמר הכתוב והיה הוא ותמורתו יהיה קדש, כענין שאמר ואם המקדיש יגאל את ביתו ויסף חמישית כסף ערכך עליו, ירדה תורה לסוף מחשבת האדם וקצת יצרו הרע, שטבע של אדם נוטה להרבות קניינו ולחוס על ממונו ואע"פ שנדר והקדיש אפשר שחזר בו וניחם ויפדה בפחות משווי אמרה תורה אם פדה לעצמו יוסיף חומש, וכן אם הקדיש בהמה קדושת הגוף שמא יחזור בו וכיון שאינו יכול לפדותה יחליפנה בפחותה ממנה, ואם תתן לו רשות להחליף הרע ביפה יחליף היפה ברע ויאמר טוב הוא, לפיכך סתם הכתוב בפניו שלא יחליף, וקנסו אם החליף ואמר והיה הוא ותמורתו יהיה קדש, וכל אלו הדברים כדי לכוף את יצרו ולתקן דעותיו, ורוב דיני התורה אינן אלא עצות מרחוק מגדול העצה לתקן הדעות וליישר כל המעשים, וכן הוא אומר הלא כתבתי לך שלישים במועצות ודעת, להודיעך קושט אמרי אמת להשיב אמרים אמת לשולחך. סליקו להו הלכות תמורה בס"ד. נגמר ספר תשיעי והוא ספר הקרבנות, הלכותיו ששה, ופרקיו חמשה וארבעים. ואלו הן הלכות קרבן פסח עשרה פרקים, הלכות חגיגה שלשה פרקים, הלכות בכורות שמונה פרקים, הלכות שגגות חמשה עשר פרקים, הלכות מחוסרי כפרה חמשה פרקים, הלכות תמורה ארבעה פרקים.

הלכה ט

כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חברו או כל דבר שאפשר לו שיקנהו ממנו והכביד עליו ברעים והפציר בו עד שלקחו ממנו אף על פי שנתן לו דמים רבים הרי זה עובר בלא תעשה שנ' + שמות כ' י"ד+ לא תחמד, ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה, ואינו עובר בלאו זה עד שיקח החפץ שחמד, כענין שנ' + דברים ז' כ"ה+ לא תחמד כסף וזהב עליהם ולקחת לך חימוד שיש בו מעשה. +/השגת הראב"ד/ כל החומד עבדו או אמתו וכו' אע"פ שנתן לו דמים יקרים. א"א ולא אמר רוצה אני. /השגת הראב"ד/ ואין לוקין על לאו זה שאין בו מעשה. א"א לא ראיתי דבר תמה גדול מזה והיכן מעשה גדול מנטילת החפץ אבל היה לו לומר מפני שהוא חייב בתשלומין שהרי הוא כגולן שחייב להשיב את הגולה ולפיכך אינו לוקה וגם זה חייב להשיב את החפץ לבעליו. +

מגיד משנה הלכות גזלה ואבדה פרק א

הלכה ט

[ט] כל החומד וכו'. זה מבואר במכילתא ואמרינן פ"ק דמציעא (דף ה'): מורה ואמר דמי קא יהיבנא ואמר והא קעבר בלאו דלא תחמוד אלמא שהקונה בדמים כל זמן שלא היה בדעת המוכר למכור וזה לקחו שהפציר בו כמ"ש הרב עבר משום לא תחמוד. וכתב עליו הר"א ז"ל ולא אמר רוצה אני, דעת הרב ז"ל מפני שאם אמר רוצה אני מקחו קיים ולא גרע מתליוהו וזבין דאסיקנא פרק חזקת הבתים (דף מ"ח) דזביניה זביני וכדאיתא פרק י' מהלכות מכירה וכיון שכן אין בו לאו. ולא כן דעת הרב ז"ל אלא מקחו קיים אע"פ שעבר ואע"ג דאמר רבא בתמורה (דף ד'): כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני מידי והאי דלקי דעבר אהורמנא דמלכא הרי הוא כעין גזול צמר ועשה ממנו בגד שאינו משלם אלא כשעת הגזלה וקנה הדבר בשינוי כדאיתא התם אף כאן קנה בדמים: ואין לוקין על לאו זה שאין בו מעשה. כתב הר"א ז"ל א"א לא ראיתי דבר תימה גדול מזה וכו'. הלך הרב המשיג לשיטתו שכתב שאם אמר רוצה אני המוכר שהלוקח פטור אבל דעת רבינו ז"ל שהאיסור אף ברצון המוכר הוא וע"כ כתב שאין בו מעשה לפי שנטילת החפץ ברצון המוכר הוא נעשה אבל ההשתדלות אשר השתדל כדי לרצותו הוא האיסור ונגמר בשעת המקח ובהשתדלות לא היה מעשה ולכך לא נתן טעם לפי שהוא חייב להחזיר החפץ שכיון שברצון המוכר נעשה אין כאן חיוב השבה. זהו הנראה מדברי הרב ז"ל ומ"מ שיטת הר"א ז"ל נכונה יותר:

רמב"ם הלכות בכורות פרק ו

הלכה ה

מעשר בהמה אסור למוכרו כשהוא תמים שנאמר בו לא יגאל, מפי השמועה למדו שזה שנאמר לא יגאל אף איסור מכירה במשמע שאין נגאל ואינו נמכר כלל, ויראה לי שהמוכר מעשר לא עשה כלום ולא קנה לוקח, ולפיכך אינו לוקה כמוכר חרמי כהנים שלא קנה לוקח וכמוכר יפת תואר כמו שיתבאר במקומו.

לחם משנה הלכות בכורות פרק ו

הלכה ה

[ה] מעשר בהמה וכו' ויראה שהמוכר מעשר לא עשה כלום וכו' ולפיכך אינו לוקה כמוכר חרמי כהנים וכו'. קשה דבפ"ק דתמורה אמר רבא מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני מידי והאי דלקי משום דעבר על מימרא דרחמנא וא"כ משמע בהדיא שם לרבא דאע"ג דלא קנה לוקח מ"מ לוקח משום דעבר על מימרא דרחמנא וכו' עוד שם מההיא סוגיא שהקשה שם לאבבי מחרמים דאמר לא יגאל וממעשר בהמה ג"כ דאמר לא יגאל לאבבי דאמר אי עביד מהני ואי לא לא היה לוקה על מכירת חרמים ועל מכירת מעשר אדרבה לרבא תקשי אמאי לא לקי כדהקשו שם מאונס שגירש אם ישראל הוא מחזיר ואינו לוקה לרבא דאמר דאע"ג דלא מהני לקי ללישנא

רבינו ז"ל והוא נכון במה שנראה שפסק כאן כאבבי אבל מ"מ נתקשו אצלי דברי ה"ה ז"ל בפ"א מהל' גזילה שכתב גבי חומד עבדו וכו' שכתב שרבינו ז"ל סובר שמקחו קיים אע"פ שעובר בלאו ואע"ג דאמר רבא בתמורה כל מילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני וכו' הוי כעין גזול צמר ועשה ממנו בגדים וכו' משמע מדברי ה"ה ז"ל שדעת רבינו ז"ל לפסוק כרבא ואית ליה לרבא שינוי קונה. ומ"ש שם דפליגי בשינוי קונה סובר דהיינו דפליגי בתירוצם דמתרצין וכדפירש שם רש"י ז"ל באידך לישנא יע"ש ולפי אותם הדברים שכתב ה"ה ז"ל אין מקום למה שכתב רבינו ז"ל כאן וצ"ע: